

ΑΡΧΑΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Η ουσία της πολιτικής

Η δημοκρατία ως ολοκλήρωση του ανθρώπου

Κ. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ κ.ά.
(ΕΠΙΛΟΓΗ ΜΤΦ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ)
Περί της πολιτικής
Επίλεκτα κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας
-ΜΙΕΤ- ΣΕΛ. 315, € 15

Το βιβλίο ακτο ο ακαδημαϊκός Κ. Δεσποτόπουλος και οι συνεργάτες του παρουσιάζουν επίλεκτα κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, ειδικότερα από τα έργα των Πλάτωνος, Αριστοτέλη, Αισχύλου, Σοφοκλή, Ευρυπίδη, Θουκυδίδη, Ισοκράτη και Δημοσθένη. Η μετάφραση σε αψογα νέα ελληνικά αποδίδει με ακρίβεια χειρουργική και σαφήνεια το περιεχόμενο και το ύφος του πρωτοτύπου (9), ενώ τα σχόλια,

διεισδυτικά και εύστοχα, «συμβαλλουν στην υπέρβαση δυσχερειών για την κατανόηση της αρχικής σημασίας» των συστημικά επιλεγμένων κειμένων και ιδιαίτερα στην αποκατάσταση της αναλογίας τους με τις σημερινές συνθήκες και άρα στην προβολή της επικαιρότητάς τους, ώστε να αποδειχθούν χρήσιμα για την «ορθή σύλληψη και αντιμετώπιση κρίσιμων για τη ζωή της ανθρωπότητας πολιτικών προβλημάτων».

Στοιχείο ανακείμενο του βιβλίου είναι η ουσία της πολιτικής: από τις απαρχές της πολιτικής συγκροτήσης του ανθρώπου έως τη δημοκρατική του ολοκλήρωση. Αναδεικνύονται σε πανόραμα η ιδιοσυσχισία και η εξέλιξη των πολιτειών, ειδικότερα δε η φύση της δημοκρατίας, η κοινωνική δομή που προσδίδει σε καθένα από τα πολιτικά συστήματα, η πολιτική ως λειτουργία αντικειμένων λόγων που συνάδει με τον πολιτισμό και το δημόσιο νηος καθώς και η παθολογία της πολιτικής: η διαμαγωγία και ο πόλεμος.

Το βιβλίο αρχίζει εύστοχα από τη δημιουργία των κοινωνιών του ανθρώπου (ο μύθος του Προμηθέα), όταν ο άνθρωπος «περι τον βιον σοφίαν έσχεκε, των δε πολιτικην ουκ ειχε» (38). Εξού και «κατ' αρχάς άνθρωποι ωκουσ οσοραδην, πόλεις ουκ ησαν» (38). Επειδή οι άνθρωποι «πολιτικην τέχνην ουκ ειχον» «ηδίκουν αλληλους» (40), εως ουτου ο Δίας προίκεισ αυτούς με «αιδω και δικην» «για να είναι συντελεστές αρμονίας και συνοχής των πόλεων» (41). Οστε, ο πολιτισμος θα δημιουργηθει μονον απο τη στιγμή που οι άνθρωποι θα διαμορφώσουν την κοινωνική τους ηθικότητα (αιδώ) και την πολιτική δικαιοσύνη (δική). Εφόσον όμως «θείας μετεσχον ροίρας» (38) απεκτησαν επίσης τη δυνατότητα να μεταβάλουν την κοσμική τάξη που δημιουργησαν οι θεοί (43). Ο Αριστοτέλης θα προεκκρίνει

τη σκεψη του Πλάτωνα εν προκειμενω, για να παρατηρησει ουι ο ανθρωπος είναι το τελειότερο των ζώων, «χωρισθεις όμως νομοι και δικης χειριστο παντων». Εξού και η «δικαιοσύνη πολιτικόν» (53).

Η πολις ως κατά φύσιν κοινωνία συγκροτείται για το ζην, υπάρχει όμως για το ευ ζην. Μόνον η πόλις είναι αυτάρκης. Ο Κ. Δεσποτοπούλος προβαίνει σε κείριες επιστημάνσεις σε ο,τι αφορά τις εννοιες που συγκροτούν την ουσία της πόλεως, όπως της αυτάρκειας (55), του κα-

ταμερισμου των έργων (65 επ.), της αρχιτεκτονικής θέσης της πολιτικής και της διαλεκτικής της σχέσης με την οικονομία (το οικονομικό συστημα ως πρόβλημα πολιτικής) (70-71), αλλά και για ειδικότερα ζητήματα, όπως η συμμετοχή των γυναικών στην πολιτεία, οι όροι συνοχής της πόλεως, η παιδεία, η δύναμη του νόμου για τον εθισμό στον κανόνα της πολιτείας (107, 119, 121) κ.ά.

Η ουσία της πολιτικής απολήγει τελικά στην εξάρση της δημοκρατικής πολιτείας, που είναι η κορυφή της κοινωνικής και πολιτικής ολοκλήρωσης του ανθρώπου με όρους ελευθερίας. Κατα τούτο, ο *Επιτάφιος* του Περικλέους κατέχει κομβική θέση στο όλο έργο, προκειμένου να καταδειχθεί η θεμελιώδης λειτουργία του πολιτικού πατριωτισμού στο

συλλογικό γίγνεσθαι των πολιτών. Η ελευθερία της πόλεως έναντι του «αλλου» συνδυάζεται αρρηκτα με την ελευθερία ενός έκαστου εντός της πόλεως (127, 129).

Η συνάφεια της πολιτείας με το κοινό συμφέρον συνάδει με την προβληματική για την εσωτερική νομιμοποίησή της και εντελεί για τη σταθερότητά της. Ορθή πολιτεία είναι η κεκραμένη καλώς πολιτεία που μεριμνά για την ισορροπία -τη συγκλίνουσα εις το μέσον- κοινωνικοοικονομική συνθεση των μελών της και για τη δικαία κατανομή των λειτουργιών του πολιτικού συστήματος. Η νόμος κρατούσα πολιτεία (143-146) διδάσκει το ανάλογο προς αυτήν ηθος και την ομολογη παιδεία (107) στους πολίτες. Οστε το είδος της πολιτείας συνάδει με το στάδιο που διερχεται η πόλη, η κρίση όμως για την ορθή πολιτεία συνεχεται, όχι με το είδος, αλλά με την εσωτερική της ποιότητα. Κάθε πολιτεία έχει να επιδείξει μια ορθή και μια παρεκκλίνουσα εκφορά της. (Εως εδώ η προσωπική εκφορά του Κ. Δεσποτόπουλου.)

Μεσα από την τραγωδία η Πολυάνθη Τσιγκου εγει-

ρει το ζήτημα της εξέλιξης των πολιτειών, φερνο-
ντας αντιμετωπές τις πολιτείες του «βασιλικού» / η-
ρωϊκού κύκλου (εκείνες του Πελασγού, του Κρεο-
ντα, του Οιδίποδα, του Θησέα κ.α.) με εκείνες των
κλασικών χρόνων. Σας μιν, ο κατοκος της εξουσίας
(ο βασιλευς) ενσαρκώνει το πολιτικό συστημα, ενώ
η πολιτική δυναμική επικεντρώνεται στο δίλημμα
εάν ο νομος ενσαρκώνει τη βούληση του η τη ψυ-
σική ταξη. Το δίλημμα αυτό -που οριοθετεί τη δε-
σποτική απο τη νομιμοποιημένη εξουσία-, κατά
την προδημοκρατική περίοδο της πόλης, η Π. Τσί-
γκου επέλεξε να συνοδεύσει με ένα κορυφαίο απο-
σπασμα του Ευριπίδη στις *Ικέτιδες*, το οποίο αποδι-
δει με αριστουργηματικό τρόπο την εννοια του
«κράτους δικαίου»: «Δεν υπάρχει κακο χειρότερο
για την πόλη από τον μονάρχη (τον κατοκο της ε-
ξουσίας), όπου προπάντων / δεν υπάρχουν νομοί
κοινοί, αλλά εξουσιάζει ένας, / που κατεχει τον νό-
μο αυτος, κατά τη βούληση του, / κι αυτο καθόλου
δεν είναι ισοτία. / Αντίθετα, όταν υπάρχουν νομοί
γραπτοί, και ο αδύνατος και ο πλούσιος / έχουν τη
δικαιοσύνη εξίσου, και είναι δυνατό / στους ασθενε-
στερους, όταν κάποιος κακολογείται, / να αντει-
νει τα ίδια στον ευκατάστατο / και ο μικροτερος, εάν
εχει δικιο / νικάει τον μεγαλύτερο. Κι ελευθερία εί-
ναι εκείνο το "Ποιος θέλει, αν εχει κάποια γνώμη
ωφέλιμη, για την πόλη, να την παρουσιάσει;"»
(229-231).

Τα κείμενα των Ρητορών της δημοκρατίας προ-
φέρουν εξαιρετικά δείγματα γραφής για την ποιό-
τητα της πολιτικής πράξης και ειδικότερα για το ή-
θος του δημοσιού ανδρος η του δημοκόλακος. Ο
Διονυσιος Τσελεντής πολύ ευστοχα επέλεξε και
σχολίασε αποσπασματα λόγων του Δημοσθένη και
του Ισοκράτη. Η προβληματική για την ακραία έκ-
φραση της πολιτικής ως σχέσης δυναμής συνοδει
με το δίλημμα του πολέμου η της ειρήνης, το οποίο
εντοσιος ανέδειξε σε υπεριστή δια-κρατική «αρε-
τη» η δημοκρατία, με κατακλειδα τον διαλογο των
Αθηναίων με τους Μιλίους (282-283). Η Κυριακή
Ξελά, με φιλολογικό παθος για τον Θουκυδιδη, ε-
πέλεξε και σχολίασε πολυ επαγωγικά καιρια χωρία
του έργου του μεγάλου ιστορικού.

Προκειται για ένα μοναδικό στο είδος του βιβλίο,
με πλούσια ερμηναικοτητα και αξία που ξεπερνά
τα ελληνικά στενορα. Η χρησιμότητα του για τη δια-
μορφωση της εθνικής και της δημοκρατικής αυτο-
γνωσίας είναι καταφανής. Εξου και θα ήταν ευχής
εργον η πολιτεία να αποφασίζει να διανέμεται δω-
ρεάν στη μεση εκπαίδευση και ιδίως στους φοιτη-
τες ανεξαρτητως επιστημονικής πειθαρχίας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ
Καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης
στο Πανετίο Πανεπιστήμιο